

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תקמח

זה אשר כתבתי לקהלות אשר שאלוני על דברת נביא אוילא. שמועות יבהלונו ומגידיים בעלטה. דברים מכוסים מן הלב ומן השכל בתמהון לבב יעמידונו. הנה עמדתי על כתבכם הנכבד גם קודם בא ספרכם. הגיע איש נושא אלי כתב מאת רבי אברהם הסופר אבי האיש ההוא רבי ניסים מספר מקרהו. ואמר כי זה ד' שנים החל רוח ה' לפעמו פעם בהקיץ פעם בחלומו. ומלאך דובר בו ואת שמו הגיד לו. וכי כתב לו ספר כ"ג ידות של נייר וקרא אותו פלאות החכמה. ועוד התחיל לכתוב לו פירוש ארוך על כל תיבה ותיבה. ועל עלה אחד של נייר מן הספר ההוא פירוש שתי ידות של נייר. גם שלח לי זכרון חמשים פרקים. ודברים אלו נסתפקו בעיני ובלבי הרבה מאד. ואמנם טרם אגיד לכם ספקתי בזה אשיב אתכם דבר על אשר ראיתי בכתבכם. כי עמד לפניכם איש אחד ואמר שהיה שלוחי שלחתי. ולא צויתיו ולא עלתה על לבי ואיני יודע מי הוא. וכבר למדו הרמאין אומנות מכווערת זו למצוא חן או לרמאו' על פתותי לחם. ואתם אל תאמינו בכל היוצא בזה עלי עד שיראו חתימתי המכירים אותה. ועתה אגיד לכם כי זה כששה חדשים עבר בכאן נער חסר לב ובידו אגרת חתומה מיד הרב רבי זן. וכראותיה היה הדבר בעיני קשה. יען חשבו רבים את זה לקלות הדעת כי מה שצריך חקירה רבה. וכמעט לא יספיקו בו כל החקירות יכתוב איש שיקדם חכם כמעיד זאת אמר. ואין אלו דברי חכם ולא יאות כזה לנקי הדעת רק לנמהרי הלב ולאשר לא תעשינה ידיהם תושיה. ואחר כך הגיעו אלי אותן כתבים אשר שלח אלי אבי הנכבד ההוא. ולולי שראיתי בכתבכם וכן אמרו לי אחרים שהם היו מכיריו לפנים ושלא היה יודע שום ספר וסיפור הייתי גוזר כי זו מלאכה ממלאכות הזיוף מזיפיים. ואומר דברים מתמיהין שלא נשמעו מעולם ובלשון אחרת. וכל שהן יכולין להעמיק לדבר בענינים זרים אשר לא נבראו ולא היו ולא משל היו מעמיקים בלשון לדעתם כי בזה יפתו בני אדם. ומאלה ראיתי ושמעתי. ואחד מהם היה אותו הנבל שם רשעים ירקב אותו אברהם ששם שמו נביא ומשיח בשסיליאה ופתה בכזביו כמה מבני ישראל. ולולי שסגרת הפתח בפניו בחמלת השם עם רב כתבי וכתבי קהלות הקדש כמעט שהתחיל והיה מכלה ברוב דבריו הדמיונים והכוזבים שהיו כחכמות רמות לאויל ושנתן דעתו עלי' כמה ימים ובהתמדת מה שהיה מרגיל עצמו בו. ולוקח הכתובים ודברי החכמים בגימטריאות ומערב בהם מעט דברים אמתיים לקוחים מספרי החכמה. אבל זה שאמרתם שהיה עם הארץ ידוע ושלא הורגל עם שום אדם ולא עמד על שום אדם ולא עמד על שום ספר מדברי החכמה. כמו שאמרו קצת מבני אדם מאותו שאומרין שהיו יודעין לפני'. אם הדבר כן נמלט מידנו ממחשבתנו זאת. ואמנם שאמין שיהא נביא או שידבר עמו מלאך השם יתברך ולמדו וכתב לו ספר זה מן הנמנע בעיני. וזה מכמה צדדין לא אאמינהו ולא נצטייר בלבבי. האחד מפני שכבר מסרו לנו רבותינו ז"ל חכמי האמת שאין הנבואה שורה אלא על חכם עשיר וגבור. וזה שילין בלא שום חכמה וכאור בקר יקום בקרבנו נביא זה רחוק. וכבר הורונו ז"ל הוראה גמורה שאינו כך. ואמנם איני גוזר שלא הגיע שום דיבור או שום צווי לשום אדם אם הוא בעל אותן שלשה תנאין. שכבר מצינו לבן ואבימלך וגדעון ומנוח ואשתו. ושארם עליו ע"ה מנוח עם הארץ היה. כי זה כולו אינו אלא לשעה לצורך או לפלא. שאפילו אתון בלעם ראתה המלאך כאשר יעיד על זה הכתוב וגם דברה לשעה. אבל שיתמיד אליו הדבור ואפילו ברוח הקדש כדניאל שלא היה נביא כמו שאמרו (מגילה פ"ק דף ג') דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא. דניאל חכם מופלא וקדוש מאד ואיש חמודות היה אבל אחרים כיוצא בזה לא נודע ולא נתודע. ועוד שאין הדור ראוי לכך. ואף בתלמידי הלל הזקן שהיו קדושי עליון גדולים בחכמה ובחסידות אמרו ראויים שתשרה עליהם שכניה כמשה אלא שאין הדור ראוי לכך. ואפשר דורו של הלל ותלמידיו החסידים לא היה ראוי ודורנו זה ראוי! ועוד כי אפילו בזמן הנביאים ובארץ הקדושה ארצנו שהיתה ארץ הנבואה לא נשמע ולא נהיה כזה שיכתוב מלאך ספר גדול ממולא כל חכמה כזה לשום אדם מימות אדם הראשון ועד עתה. וכל מי שיקרא חכם או נבון צריך לקחת ראייה ממה שהיה למה שהוא שאין כל חדש תחת השמש. ואם גלו למשה רבינו דרכי ה' ספר המרכבה לא כתבו להם ספרים גדולים ופירושים ארוכים. וזה בעיני מכה הנמנע. ואם גלו לדניאל העתידות במשלים נעלמים ואחר פירשו לו הרמוז בהם. כל זה מכה מה שנהגו עם הנביאים לגלות להם העתיד. אבל ספרי החכמה זה לא נשמע מעולם. ועוד שכל זה הפך מן הקבלה שקבלנו מפי חכמי האמת שאין הנבואה שורה בחוצה לארץ. ואיך נאמין במה שסותר מה שנודע לחכמי ישראל מפי הנביאים עד שהוצרכו לומר בנבואת משה שזה היה קודם שנתקדשה הארץ ובנבואת יחזקאל שהתחילה בארץ. אבל ענין זה יבהלוני שיהא איש לא חכם ולא יודע ספר ולא שמש חכמים אם הדבר כמו שאמרו עליו. ושיכתוב ויסדר סדורי דברים גדולים כאלו זה תמה בעיני. ולבבי /ולבי/ שוכב בין שתי תמהות אלו. ואני מחזר למצוא שום עלה לעלול זה ואומר כי חלוקי טבעי בני האדם והכנת המוטבעות בכח דמיונם רבים. גם המקרים ההויים בהם דרך מקרה או דרך סבה אין מספר. כבר היו אנשים וכן רבים שכח דמיונם חזק או מתחלת תולדותם או שיתחדש בהם במקרה. ויראו חזיונות אמתיים וקראו אותם החכמים כהין. ושמעתי שהיו מהם שהיה בכחם כן זמן ואחר נפסק מהם או שלא היה להם מתחלתם ונתחדש בהם לאחר זמן. ולי ספר אחד מן החכמים ויהודי כשר ואמתי וחכם גדול היה כי בזמנו היה אחד במקום שהיה הוא. ויש אנשים שמתוך המקרה שרה בהם רוח וידבר ויודיע ענינים כמי שכפאם שד. ומאלו ראיתי אנשים נאמנים מגידיים מפיהם לאזני דברים גדולים. ובעיר לארדה היה קטן אחד שאינו יודע ספר והיה אומר כמה מזמורים וכמה דברים. ואחר אמר להם הוא עצמו לעשות לו רפואה וכתבו מפיו אחת ועשו ונתרפא. וכאלו נראו מאנשים הרבה. ויש מי שמשתמש בשם. והגידו לי אנשים נאמנים שראו בארץ אשכנז איש כשר ודורש ברבים בפני גדולי התורה דברים נפלאים. ודרשות לא

יעשו כן כל הגדולים אשר בארץ ועושה כן בשם קורין אותו שם הדורש. וראיתי אני איש מאשכנז ושמנו אברהם דקולוניא ועבר עלינו עד מלך קשטילה אבי המלך המולך עכשו. ושנה שמו נתן להתנכר. והיה עומד בבית הכנסת שלא /נ"ל צ"ל של/ קולוניא במערב וקול יוצא כנגד מן המזרח מעל גבי הארון שמניחין בו ספרי תורה. ושואלין לו כל דבר והי' משיב. ואותו קול דורש מה שלא ידרוש כל חכם בישראל. ואברהם זה היה אומר שאותו המדבר היה אליהו ז"ל. ושמעתי מפי זקן וחכם ונכבד שהיה בבית אדוני אבי כי היה יום שבת אחד שם לפניו. והיו שם כמה רבנים שנתאספו אליו מן הארץ. ודרש בפרשת ויהי ככלות משה. והעידו כל הרבנים אשר היו שלא היו עושין כן כל רבני הארץ. סוף דבר לבי ולב כל חכם לב כמוכם כמוהם נבוך בענין זה חתרנו לדעת מה ולא יכלנו. אם האמת כמו שמעדין עליו שלא למד ושלא שמש שום חכם? ואחרי המבוכה הזאת אני אומר כי היה הענין הזה צריך חקירה גדולה. חקירת חכמים ואנשי מדע בענינו בישוב דעתו במעשיו והנהגתו מן אז ועתה. שאין הנבואה רוח הקדש שורין אלא באדם כשר וחסיד. ויש לו מעלות המדות ומעלות שכליות כנביאי האמת. ואי אפשר שלא תגלה חקירתם עיקר הענין כולו או מקצתו. ולנסותו אם יבואו כל דבריו או יפול מכל דבריו אפילו כחוט השערה. ועם כל זה עדיין אולי כי הנביאי אשר היו לפנינו כבר נודע מענינו עם שאר חכמים שהיו בדורם ומתפארים בהם או יותר מהם בנבואה עד שהיו המלכים והשרים נפתים אחריה. ולא הספיקה חקירת נביאי האמת להוציא מלב העם מה שציירו האנשים בלבם האנשים ההם עד שהוצרך הנביא לחקירת קיום מה שהיו מביטחים עליו. כאמרו (ירמיה כ"ח) הנביאים אשר היו לפני ולפניך וגו' (שם) /ירמיה כ"ח/ בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת. וכן עשו רבני צרפת ואשכנז לאותו שבקולוניא ומתוך חקירתם נודע להם מה שנודע באמת. גם היום בצרפת יש אחד לפי מה שהעידו לנו עליו. ולעתים אומר דברי' עתידיים ומקצתם באים. והרבנים תקנו מה שתקנו בהנהגת העם עמו לפי מה ששמעתי. וישראל נוחלי דת האמת בני יעקב איש אמת כלו זרע אמת נוח להם לסבול עול גלות ומה שיגיעם מהאמין בדבר עד שיחקרו חקירה רבה חקירה אחר חקירה להסיר כל סיג מהדברים הנאמרים להם. ואפילו במה שיראה להם שהוא אות ומופת והעד הנאמן באהבת עם אלהי אברה' דרך האמת ולהרחיקם. אף המסופק ענין משה עם ישראל שהיו פרוכי עבודה קשה ונצטוה משה לברשם. ועם כל זה אמר הן לא יאמינו לי והוצרך לכמה אות' וזה אות אמת על עמנו עם ה' שלא להתפתות בדבר עד עמדם על האמת בחקירה רבה חקירה גמורה. ואלהי אמן ואלהי אמת יראנו מאתו אות אמת על יד נביא אמת אליהו הנביא אשר הבטיחנו בהבטחתו האמתית בביאתו ככתוב (מלאכי ג') הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו'.

משלי פרק יד פסוק טו

פְּתֵי יִצְמִינְךָ לְכָל דְבָר וְעָרוֹם יִבִּינְךָ לְאִשְׁרוֹ:

מצודת דוד

לאשורו - לדרכו האמיתי ר"ל לאמיתת הענין:

פי' רס"ג

... אלא עושה כמו שצוה ה' וְדַרְשֶׁת וְחַקְרֶת [וְשִׁאלֶת הַיֵּטֵב וְהִנֵּה אִמֶת נְכוֹן הַדְּבָר ...].

דברים פרק ז

- (לב) **כִּי שִׂאֵל נָא לִימִים רַאשֵׁינִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לִמֵּן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצְהַ הַשָּׁמַיִם הַנְּהִינָה כְּדָבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה או הַנִּשְׁמָע כְּמָהוּ:**
- (לג) **הַשָּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אִתָּה וַיְחִי:**
- (לד) **או הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי בְּמִסַּת בָּאת וּבְמִוִּפְתֵּי וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבְזָרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֵם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:**
- (לה) **אִתָּה הָרָאִתָּ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:**
- (לו) **מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעָה אֶת קוֹל לְיִסְרֹךְ וְעַל הָאָרֶץ הָרָאִתָּ אֶת אִשׁוֹ הַגָּדוֹלָה וּבְדַבְרֵי שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:**
- (לז) **וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזָרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֵךְ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם:**
- (לח) **לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ מִפְּנֵיךְ לְהַבְיָאֵךְ לְתַת לָךְ אֶת אֲרָצָם נַחֲלָה כְּיוֹם הַזֶּה:**
- (לט) **וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבַבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:**
- (מ) **וְשִׁמְרֶתָ אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרָיֶךָ וְלִמְעוֹן תִּאָּרִיךָ יָמִים עַל הָאָרֶץ וְעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כָּל הַיָּמִים: פ**

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח

א משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

ב נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות, וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמט מליך ואמר והן לא יאמינו לי, עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נתן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור, והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון, כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט.

ג לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוהו ובאזנינו שמענוהו כמו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצות שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו.

שמות פרק יז

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֹהֶן וַיִּשְׂמְרוּ תַּחֲתָיו וַיִּשָּׁב עֲלֵיהֶם וַאֲהָרֹן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶתְדָּ וּמִזֶּה אֶתְדָּ וַיְהִי יָדָיו אֶמּוּנָה עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ: